

BALOGH PÉTER

HECKENAST JÁNOS (1936–2019)

„Csak az építész látja az egészet,
S bár megfaragni nem tud egy követ,
a művet ő teremti...”
(Madách)

A közelmúltban, 2019. október 17-én eltávozott közülünk a minden élők útján Heckenast János építész, a szakma doyenje, a város köztisztviselőként álló személyisége és szakembere.

Szombathelyen született, 1936-ban, polgári családban. Édesapja, a város neves fogorvosa volt, a nagyapja, id. Heckenast János jeles aranyozó és oltárépítő mesterként működött – vonzalma és érzéke a művészet iránt talán innen eredeztethető. Elemi iskoláit a Hollán Ernő utcai püspöki iskolában végezte, majd a Nagy Lajos Gimnáziumban folytatta, ahol 1954-ben jelesen érettségizett. Diákkorában szorgalmas látogatója volt a Derkovits Gyula Képzőművészeti Szabadiskolának, ahol Radnóti Kovács Árpád irányítása alatt fejlesztette rajztudását. Erre is alapozva jelentkezett a Budapesti Építőipari és Közlekedéstudományi Egyetemre, amelynek építészmérnöki karán szerzett oklevelet 1954-ben. Diplomatervét, dr. Pogány Frigyes építészettörténeti tanszékén készítette kiváló minősítéssel. Témája a tatai vár műemléki hasznosítása volt. Pogány professzor tudása és remek előadásai nagy hatással voltak rá kortársaival együtt, s ez későbbi szakmai tevékenységében – műemlékvédelem, ismeretterjesztés, fotózás stb. – is megnyilvánult.

Első munkahelye 1959 és 1961 között Pécsen, a Baranya Megyei Állami Építőipari Vállalatnál volt, ahol beosztott mérnökként némi kivitelezői tapasztalatra tett szert. E rövid kitérő után, Szombathelyen 1961 és 1986 között az előző évben alakult Vas megyei Tanácsi Tervező Irodához (VASITERV) került, ahol kezdetben beosztott tervezőként, majd 1970-től műszaki igazgatóhelyettesként dolgozott az iroda megszűnéséig (1991). Utána, mint a Vas megyei Tervező Kft. vezető tervezője

Heckenast János

dolgozott nyugdíjazásáig (2007). Munkája mellett 1961 és 1986 között kisebb megszakításokkal a győri Építőipari Technikum ide kihelyezett esti tagozatán tanított, elősegítve a középfokú szakemberképzést. Mi több, közben maga is fejlesztette tudását, így lett műemlékvédelmi szakmérnök (1973), településszervező szakmérnök (1973) és urbanisztikai mérnök (1979). Építészervezői munkája a VASITEV-ben bontakozott ki. Az itt eltöltött évtizedek során számos jelentős lakó- és középület tervezése és építése fűződik a nevéhez, számuk meghaladja a negyvenet. Először kisebb feladatokat bíztak rá, majd nagyobbak következtek. A teljesség igénye nélkül említésre érdemesek a következők: Kemenessömjénben kastélyfelújítás (1961); Kőszegpaty: kastélyátalakítás négytantermes iskolává (1962); Kőszegen a Gyöngyös utcában 15 lakás (1962); Szombathely, Bolyai utca, OTP-sorházak (1962); Jánosháza 350 fős kultúrház (1962); Kőszeg, Szabóhegyi kilátó-étterem (társtervező 1962); Szombathely, Derkovits-lakótelep középmagas lakóépület (társtervező, 1964); Derkovits-lakótelep I. ütem üzletház (1964); Budapest FŐTÁM-székház (1966); Szombathely, Kioszk étterem (társtervező 1964); Szombathely, Patyolat üzem (1964); VASITERV-irodaház – ez újszerű megoldású egyterű műtermeivel országosan is figyelmet keltett (1964). Kiemelkedő munkájának tekinthető a Szombathelyen épült Vas megyei Vérellátó Alközpont (1965). Ennek jól sikerült funkcionális elrendezése, a kis telken megoldott vertikális felépítése, esztétikai értékkel párosulva meghozták számára 1969-ben a legrangosabb építészeti elismerést, az Ybl Miklós-díjat. Talán maga is erre volt a legbüszkébb, hisz egy speciális feladatot sikerült újszerűen sikerre vinni. További jelentős tervezések: Szombathely: AFIT-székház a Zanati úton (1967); Ideg- és elmekegőrház a Gagarin úton (1969); Nagy Lajos Gimnázium bővítése (1970); Balatonberényben 300 férőhelyes üdülő (társtervező 1971–1972); Szombathelyi Markusovszky Kórház belgyógyászati tömb (kékcsempés, 1968–1970); „Felszabadulási emlékmű” (1969); KÖJÁL-székház (1987); Paragvári Utcai Általános Iskola kétszintes tornaterme (1988); APEH-székház (1989–1990); a II. világháború áldozatainak emlékműve a Jáki úti temetőben (1988); Hefele Szakközépiskola tornaterme (1991); Nagy Lajos Gimnázium (Dózsa György utca) tornaterme (1996); Szent István-szobor építészterve (1998); Vas Megyei Levéltár épülete (1998–2000). Végül a Szombathely–Szőlősi Jézus Szíve római katolikus templom (2002–2004), ami szintén igen kedves volt számára, hisz sikerült végre a városrész 1944-ben lebombázott templomának pótlását egy mai térfelfogású templomépülettel megoldani, amelyben a képzőművészet is – üveglablakok, festmény – nagy szerepet kapott. Ez alkotómunkájának mintegy záróköve is lehetne.

Az egyedi épületek tervezésén kívül urbanisztikával is foglalkozott, pl. a községi Jurisich vár környékének rendezési terve (1962), a jáki apátsági templom környékének rendezési terve (1970); Szombathely, Derkovits-lakótelep I. ütem rendezési terv módosítása (társtervező 1963); Szombathely műemléki városmagjának térrendezése (1978); Szombathely keleti városrész vizsgálata, az iparterület RRT-programtervének elkészítése (1994–1995). Voltak különleges megbízásai is, mint pl. a II. János Pál látogatásához fűződő reptéri elrendezési-, látvány- és kiviteli tervek elkészítése (1991), amivel elősegítette az esemény kulturált lebonyolítását.

Mint építész a társművészetekkel is kapcsolatba került, így született meg az ún. „Felszabadulási emlékmű” (1969) terve, a II. világháborús emlékmű terve (1988), a Szent István-szobor építészeti megoldása (1998) vagy a város középkori városkapujának rajza (1970) illetve emléktáblája. Építészeti alkotásainak jellemzője a funkcionalitás. Nem törekedett saját stílus kialakítására, a „belülről való kifelé tervezés” szemléletét követte, azaz „az épü-

letnek elsősorban a rendeltetésének kell megfelelnie, mert hiába tetszetős, ha nem úgy működik, ahogy kell” – vallotta. Természetesen a kor rendelkezésre álló anyagait és technikáit is figyelembe kellett vennie a kivitelezők igényeivel – pl. előregyártás – együtt.

Szorosan a szakmájához kapcsolódott elméleti, illetve szakirodalmi tevékenysége. Több mint száz írást publikált városépítészeti, műemléki és művészeti témákról, figyelemmel kísérte a kiállításokat, nem egyet ő nyitott meg. Írásai a Vasi Szemlében – ennek 1963-tól szerkesztőbizottsági tagja volt –, a Városépítésben, a Magyar Építőművészetben, a Magyar Építőiparban, a Műszaki Tervezésben, a Településtudományban és a Vasi Építész című periodikákban jelentek meg.

Mint a legtöbb építész nagyon szeretett utazni. Járt Lengyelországban (1956, 1983), Finnországban (1965), Svájcban (1968, 1986, 1998), Egyiptomban (1969), Spanyolországban (1970, 1992), Oroszországban (1971, 1979), Olaszországban (1972, 1984, 1996), Franciaországban (1975), Angliában (1991), Indiában, Thaiföldön (1977), Törökországban (1979), Görögországban (1975), Izraelben (1991), Szíriában és Jordániában (1995), Marokkóban (1997) és természetesen hazai tájakon is. Utazásai nem öncélú, szórakoztató turisztikai utak voltak, hanem az építészettörténeti- és kultúrtörténeti emlékek tanulmányozását és a látottak megőrkítését is célozták, ahogy azt Pogány Frigyes professzortól tanulta, de a tervezéseinél is hasznosította a látottakat. Pl. hatással volt rá a finn Alvar Aalto építészete, pl. ahogy a kerámiát alkalmazta a homlokzatokban. A sok utazást két módon is dokumentálta. Egyrészt több ezer diafelvételt készített – fotósnak sem volt utolsó – épületekről, terokról és tájakról, amelyeket később ismeretterjesztő előadások során közkinccsé tett – mindig népes közönség előtt –, nyitogatva az érdeklődők szemét az értékek és összefüggések meglátására, mondván „*a tudást sem kuporgatni, hanem szétosztani kell*”. Másrészt kitűnő rajztudása révén grafikailag is tusrajzokban rögzítette úti élményeit. Neves épületeket, tereket, jellegzetes utcaképeket vetett papírra, amelyeket azután kiállításokban is bemutatott, néha cikkei illusztrálására is felhasználta. (Sajnos, a tervezett album nem tudott elkészülni.)

Életének külön fejezete lehetne közéleti tevékenysége, amelyet részben hivatalos munkája mellett, majd nyugdíjas éveiben végzett. Ennek egyik része szorosan kapcsolódott az építészethez, mint a Savaria Urbanisztikai Nyári Egyetem, amelynek egyik helyi szervezője volt. A Nyári Egyetem Tanácsának megalakulásától (1998) fogva tagja, 1988 és 1992 között elnöke majd társelnöke, kiadványainak 35 éven át szerkesztője (lásd pl. „A Savaria Urbanisztikai Nyári Egyetem negyven éve” című kiadvány, Szombathely 2008.), s több alkalommal előadója is volt. A helyi Építész-klub egyik alapítója és gyakori előadója. Tagja volt a Magyar Építőművészek Szövetségének és létrehozta annak helyi csoportját, amely gyakran foglalt állást városépítési kérdésekben. Ugyancsak szorgos munkása volt az Építéstudományi Egyesületnek (ÉTE), valamint 1968-tól a Magyar Urbanisztikai Társaságnak (MUT). Alapító tagja volt a Vas Megyei Területi Építész Kamarának 1996-ban, egyben elnöke is 2003-ig. Egyik újjászervezője volt a hajdani Szépipítő Egyesületnek 1969-ben. Mikor felmerült a Képtár megépítése, egyik alapítója és intézőbizottsági tagja lett 1975-ben a Képtárépítő Egyesületnek, majd a Képtár felépülése után a Baráti Kör titkára volt, 1985-től a megszűnéséig. Ott találjuk az 1991-ben megalakult Rumi Rajki Műpártoló Kör tagjai közt is.

A politika is megérintette, bár semmilyen pártnak nem volt tagja, de mégis úgy gondolta, hogy szakmai felkészültségével hasznára lehet várospolitikának, ezért vállalt tagságot a Hazafias Népfrontban és a Városi Tanács Végrehajtó Bizottságában 1967 és 1990 között.

Ezekben igyekezett befolyásolni a döntéseket szakmai véleményének kinyilvánításával, ami néhány esetben sikeres volt és igényelték is legtöbbször.

Külön ki kell emelni a TIT keretében végzett tevékenységét. 1960-ban lett tagja ennek a szervezetnek, s 1961-től jegyezte el magát az építészeti- és képzőművészeti ismeretterjesztéssel. Élete során mintegy ezer előadást tartott, kitűnő diaképeivel illusztrálva, főleg az utazásairól, de művészeti témákról is pl. az impresszionistákról, akik a kedvencei közé tartoztak. Mindig Kassák Lajos egyik mondata: „*Jaj a látónak, aki a vaknak nem ad a szeméből*” – visszhangzott benne, mert ez a verssor a tudással rendelkező emberek kötelességéről szól. Ugyanis az emberek átlaga többnyire az építészethez nem ért, de a látvánnyal kapcsolatos művészetekhez sem. Ő az ilyen alkotások megbecsülésére, a művészek hivatásának, ill. teljesítményének elismerésére és megértésére igyekezett rávezetni a hallgatóságát nagy műveltségének köszönhetően. Ilyen megfontolásból sokszor végzett idegenvezetést, főleg a nyári egyetem hallgatóinak, ami szintén a TIT keretein belül történt. 1963-tól volt a TIT megyei művészeti szakosztályának vezetője, 1991-től pedig a szombathelyi szervezetnek az elnöki tisztségét töltötte be, s vezette a senior klubot. Igényességére jellemző, hogy munkahelyén, a VASITERV-nél, ahol 1970-től 1991-ig műszaki igazgatóhelyettes volt, több ezer könyv- és folyóirat állományú könyvtárat hozott létre, budapesti útjain mindig felkeresett néhány antikváriumot, hogy gyarapítsa az állományt. Ez is a munkatársak szakmai tájékozódását kívánta segíteni.

Heckenast János több évtizedes munkássága során számos kitüntetést kapott, amivel elismerték tevékenységét, nevezetesen: VASITERV-nívódíja (1968, 1970); Ybl-díj (1969); Vas megye és Szombathely Város Művészeti-díja (1970); Szocialista Kultúráért (1970, 1977); Kiváló Munkáért aranyfokozata (1976, 1978); Építőipar Kiváló dolgozója (1979, 1985); Munkaérdemrend ezüst fokozata (1982); Kós Károly-díj (1988); MUT Aranykoszorús-jelvény (1988); Hefele Menyhért életmű-díj (1997); a TIT-ben végzett félévszázados munkájáért Bugát Pál-díj (2007), és ami felér egy kitüntetéssel, hogy haláláig a kollégák és hallgatóinak tisztelete övezte.

Heckenast János szorgos munkása volt szülővárosának, amelyet mindig tágabb otthonának tekintett. Mint egy reneszánszkori „uomo universale” végezte alkotó munkáját, gazdagítva városát. Eltávozása fájdalmas és pótolhatatlan veszteség Szombathely számára. Vigasztalásul szolgáljon az, hogy épületei itt vannak közöttünk és emlékeztetnek rá, mi pedig kollégái lehettünk.